

„Krisztus kenyér s bor színében...” Az 1938-as budapesti Eucharisztikus kongresszus himnuszának szerzője: Koudela Géza

ELSŐ DÍJAS PÁLYAMŰ

„Ebben az elmechanizált, agyontempózott világban leghűségesebb,
leghatalmasabb barátaink a Lélek könyvei:
in labore requies, in aestu temperies, in fletu solatium,
megfáradtságunkban nyugovás, kiizzadásunkban enyhülés,
elszomorodásunkban vigasztalás.
Talán soha nem kellettek inkább szentkönyvek mint éppen mostanság.”¹
(Koudela Géza, 1935)

A Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus a római katolikus egyház világméretű találkozója. Létrehozásának célja az Oltáriszentség tisztelete, annak megismertetése az emberekkel. Jó ideje a Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszusok Pápai Bizottsága szervezi. Az elsőt 1881-ben rendezték meg, éppen 140 éve.

Maga az eucharisztia a legfontosabb keresztény jelkép: az oltáriszentség. A római katolikus liturgia, azaz a szentmise minden alkalommal erre, vagyis a kenyér és a bor átváltoztatására, az utolsó vacsorára való emlékezés. Az eucharisztia saját ünnepe az Úrnappja, amit a világegyház a Szentháromság vasárnap utáni csütörtökön (illetve vasárnapon) tart.

A kongresszusok kezdeményezője a franciaországi Tours-ban élt *Émilie Tamisier* asszony (1834–1910) volt. A világi hölgy *Pier Giuliano Eymard* (1811–1868) és az 1986-ban boldoggá avatott *Antoine Chevrier* (1826–1879) tanítványaként eleinte eucharisztikus zárandoklatot vezetett ismerős papok segítségével Avignonba (1874). Ugyanebben az évben Ars-ba is szervezett zárandoklatot, *Vianney Szent János* halála évfordulójának tiszteletére.

Tamisier asszony *Gaston de Ségur* püspök (1820–1880) segítségével 1881-ben Lille-ben megszervezte az első kongresszust. Az eucharisztia megismertetése és ünneplése mellett a kongresszus célja az egyre jobban elhatalmasodó franciaországi szekularizáció megfékezése volt – az egyház saját eszközeivel.²

Az első kongresszuson, amelyre *XIII. Leó pápa* adta az áldást, mintegy tíz ország képviselői jelentek meg. A siker arra buzdította a szervezőket, hogy tegyék rendszeresé ezeket a találkozokat, amelyeken a beszédeken és előadásokon kívül körmenetek is szerepeltek. A következő évben Avignonban találkoztak a Pénitents-Gris (Szürke bűnbánók) közösség támogatásával. Két év múlva, 1883-ban *Doutreloux* liège-i érsek szervezésében valósult meg a kongresszus. Itt már valóban lehetett érzékelni a dolog nagyságát és hatását a nem feltétlenül hívő emberekre is.

Ezt a Fribourg városában tartott kongresszus követte (Svájc, 1885). A főszervező *Mermillod* püspök volt, aki sokat tett már korábban is a nemzetközivé, egyetemessé válásért. Az ő vezetésével létrejött egy Állandó Bizottság, és immár ennek felügyeletével zajlott a találkozások sora, egy-kétévi rendszerességgel. *XIII. Leó pápa* kezdeményezte, hogy 1893-ban Európán kívül, ráadásul vallási szempontból nagyon is jelentős helyen, Jeruzsálemben találkozzanak.

A következő nagy lépést 1910-ben tették meg, amikor a kongresszust az óceánon túl szervezték meg, mégpedig a kanadai Montréalban. Az I. világháború alatt természetesen elmaradtak a kongresszusok, az 1914-es lourdes-i találkozó után csak 1922-ben rendezték meg, akkor Rómában, XI. Pius pápa elnökletével, aki elrendelte, hogy ezután kétévenként tartsanak kongresszust. (Ezt többé-kevésbé sikerült is betartani.) Különleges volt még ez az esemény abban is, hogy inntól fogva nagyobb hangsúlyt fektettek magára a névre, azaz az eucharisztia, a keresztény misztériumra.

1938-ban Budapesten rendezték meg az eseményt, ezután tizennégy évnyi csend következett a II. világháború miatt.

Az 1962 és 1965 között lezajlott II. vatikáni zsinat jelentős változásokat hozott több területen is. Az anyanyelvű misézés bevezetésén túl az egyház belső életének megújítása, az elszakadt keresztény testvéreknek az egyházba való visszahívása és a mai világgal folytatott párbeszéd voltak az elsődleges feladatok. A zsinat ideje alatt, 1964-ben Bombay-ben (Mumbai) volt az eucharisztikus kongresszus. A zsinat utáni első kongresszust Bogotában (1968) tartották meg, majd Melbourne-től (1972) Philadelphiáig (1976) egyre inkább nyitottak a világ távoli területei felé.

Az 1938-as budapesti világgongresszust mintegy 80 évvel később követi az újabb: 2020-ban, illetőleg (a halasztás miatt) 2021-ben ismét a magyar főváros fogadhatja az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszust. (Ezelőtt legutóbb 2014-ben a fülöp-szigeteki Cebu adott otthont az 51. találkozóknak.)

A Teológiai bizottság három témát dolgozott ki az előkészítő évekre. Az első év tematikája: „keresztény életünk forrása az Eucharisztia” volt, a másodiké: „az Eucharisztia az Egyház életének forrása”, a harmadiké pedig: „az Eucharisztia forrás a világ számára”. Hamarosán megszületett a döntés, a kongresszus mottója a 87. zsoltár 7. verse: „Minden forrásom belőled fakad” lesz.

Nézzük az 1938-as esemény legfontosabb elemeit (1938. május 25–29.). Külön érdekesség, hogy ebben az évben ünnepelte Magyarország Szent István halálának 900. évfordulóját.

A konferencia keretében voltak ún. „...nemzetközi gyűlések, amelyeken a hosszabb előadások mellett minden résztvevő ország képviselője három percben hazája nyelvén köszöntötte a kongresszust. A nemzetközi gyűlések mellett különböző témákban (mint pl. az Eucharisztia és a család) rendeztek nemzeti üléseket is. A kongresszus folyamán külön misét celebráltak az ifjúság, a katonaság és a keleti rítusú katolikusok számára. Az egyszerű hívek tömegei számára az olyan események jelentettek meghatározó élményt, mint a gellérthegyi tűzijátékkal egybekötött hajós körmenet, a százötvenezer férfi éjszakai szentségimádása, Eugenio Pacelli³ pápai követ vasárnapi szentmiséje a Hősök terén, amelyen félmillióan vettek részt és a záró eucharisztikus körmenet, amelynek többszáz ezres közönségét egy májusi zivatar is próbára tette.”⁴

A kongresszus fővédnöke Horthy Miklósné Purgly Magdolna volt. „A kongresszus főbizottságának elnökségét Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás és Nagy Elek vezette. Az elnökség tagjai között voltak többek között Bangha Béla, Czapik Gyula, Huszár Károly volt miniszterelnök és Mihalovics Zsigmond, az Actio Catholica országos igazgatója. A magyar katolikus egyházon belül a szervezés munkálatait az Actio Catholica szervezeti hálózatára építették.”⁵

Érdekes adalék egy résztvevőtől: „A másik nagy dolog, amit azt hiszem, minden plebánián csináltak... két erős papírból készült zacskót kapott mindenki. Az egyik az üres volt, a másik tömve volt búzaszemekkel. És – most már nem ismerem a kvótát,

de – rózsafüzérékért, imádságokért, vagy éppen szentáldozásokért lehetett búzaszemeket áttenni az üres zacskóba. S egy év alatt megteltek az üres zacskók, kifogytak a teli zacskók, s a kongresszus alatt ebből a búzából, – ezt öröltették meg 1938 tavaszán, – ebből a búzalisztból készültek az ostyák, amivel áldoztattak.”¹⁶

A kongresszus előestéjén, május 24-én az Ünnepi Csarnokban Pacelli bíboros szavai után Balla Sándor, egy százéves alföldi ember köszöntötte a pápai követet: „*Aldott, aki az Úr nevében jő, hozsanna a magasságban! – Ezt énekei a magyar földdolgozó, sokat szenvedett népe. Így köszönti azt, aki a mi Urunk Jézus földi helytartójának, Szent Péter utódjának követségében jött mihozzánk.*”

Másnap zuhogott az eső, így gyülekeztek az emberek. Ennek ellenére mintegy 250.000 ember érkezett csak Magyarországról, de jelen volt mintegy 300.000 budapesti hívó és kb. 25.000 külföldi is. Legtöbben Csehszlovákiából (8000 ember), Ausztriából (7000 ember) és Lengyelországból (6000 ember) érkeztek. De még az igen távoli Fülöp-szigetektől (a legutóbbi konferencia helyszínéről) is jött 50 ember.

Május 25-én délután a Hősök terén mintegy 200.000 ember vett részt az ünnepi megnyitón. Pacelli bíboros szentbeszédében Krisztus példáját tárta a jelenlévők elé: „*Az eucharisztikus Krisztussal ma is úgy bánnak, ahogyan bántak Krisztussal földi életében. Krisztus szenvedése Betlehemtől és a Golgotától az idők végezetéig tart. Ez a keresztény szív számára megpróbáltatást és szenvedést okozhat, de nem lehet akadálya hitének. Hol van ma Heródes és Pilátus?*”

„...*az ország minden vidékének jellegzetes, tarka, magyaros motívumokkal dekorált ünneplő csoportja már a kora reggeli órákban elhelyezkedett a Hősök terén és az oltáremelvény mögött, a tó területén. A meleg májusi napfényben csodálatos látványt nyújtott, ahogyan az ifjúság köszöntötte a felvonuló papságot, majd a mise alatt térdre ereszkedve, hódolattal fogadta az Oltáriszentséget, és áldozott. A szentmisét Verdier bíboros, Párizs érseke mondta... Az 1938-as szentmise legfontosabb üzenete az volt, hogy minden új nemzedék újrakezdi és folytatja az Egyház történetét.*

Az áldoztatást háromszáz pap végezte, akik fehér karingben és stólával vonultak végig az elsőáldozók között. A fehér és arany színekkel dekorált, tüll-függönyös frigszekerényeket a premontrei rend tagjai vitték...” Mintegy 150.000 ostyát szenteltek meg.

Május 26-a áldozócsütörtök⁸ volt. Ekkor 150.000 elsőáldozó vette először magához az oltári szentséget a Hősök terén. Este a Szent István-bazilikától körmenetben vitték a Szent István gőzhajóra az Oltáriszentséget. (Ez a hajó vitte végig a Dunán a Szent Jobbot a Szent István-évben, a konferencia után.) *Amikor a körmenet visszaindult a Bazilikába, elkezdődött a tűzijáték a Gellért-hegyről. (A szentmisén a Kezdődik az ének és a Futva jöttem elibéd kezdetű népének hangzottak el többek között.)*

Május 27-én reggel a Hősök terén a katonák és hadirokkantak vettek részt szentmisén. Ugyanaznap éjszaka 150 ezer férfi jelent meg a Hősök terén szentségimádásra, Csávossy Elemér jezsuita atya vezetésével. Az éjjeli szentmisén ugyanennyien járultak szentáldozáshoz.

Május 28-án az Egyház egységéért tartott konferenciát rendezték meg. Este ünnepség volt az Operaházban, ahol Liszt Ferenc Krisztus Oratóriumát adták elő.

Május 29-én... *a falvak fiatalsága vonult fel az Ünnepi Csarnoknál. 25 ezer fiatal érkezett az ünnepi nagygyűlésre... A délelőtti szentmisére mintegy 500 ezer ember érkezett. A főoltárhoz vonult a papság: háromszáz áldozópap, hatszáz ministráns, majd papnövendékek, felszentelt papok, bíborosok. 1200 tagú kórus énekelte a Christus Vincit-et. Délután három órakor a Szent István Bazilikából körmenet indult a Hősök terére. Négy és fél órán át hömpölygött a hívek ezer színben pompázó menete. Erre a*

napra az egymillió Budapest kétmillióra duzzadt a zarándoktól. Amikor a körmenet a Hősök terére ért a napsütés helyett zuhogó eső kísérte a menetet. Két nagy mennydörgés közben felcsendült magyarul a *Te Deum*: »Téged Isten dicsérünk...« A felhőszakadás miatt a tervezett záróbeszédet a Hősök terén nem tudták elmondani. A pápai legátus beszédét a rádió közvetítette este, Serédi Jusztinián bíborosé pedig a sajtóban jelent meg...

Az egyik legszebb esemény a felvonulás volt... az ifjúsági csoportok katonás fegyelemmel meneteltek az Andrássy úton, és pontosan az előre megjelölt helyekre érkeztek meg. A nagy padtömbök sűrűn megteltek a Bocskai-ruhás fiúkkal és lányokkal. Nemcsak az ülő- és állóhelyek voltak zsúfolásig megtömve: az elkerített részekén kívül is tízezrek szorongtak. Szerencsére a sűrűn elhelyezett megafónok mindenhová közvetítették az énekek közé beiktatott szentbeszédet.⁹⁹

Az egyik eseményen fellépett a híres egyházenész, a Zeneakadémia tanára, *Werner Alajos* kórusa is. Pacelli bíboros egy aranyórát adományozott a kórusnak, amit Werner zálogházba adott, a pénzt szétosztotta a szegények között.

A Hősök terén megtartott mise.

A kép forrása: <https://www.iec2020.hu/hu/hirek-sajto/budapestre-figyelt-vilag>

„Másnap, 1938. május 30-án megkezdődött a Szent István Év, első szent királyunk halálának 900. évfordulóján, sok megemlékezéssel. Ebben az évben a Szent Jobb országjáró körútra indult, bejárva minden fontosabb helyet.”¹⁰

A történelmi helyzet különös fényt és jelentőséget adott a budapesti kongresszusnak.

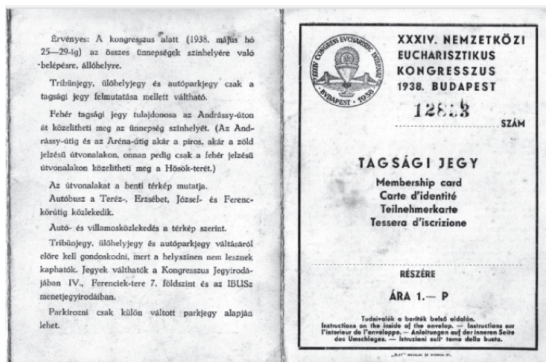
„A kongresszus előkészítését beárnyékolta, hogy a náci Németország 1938 tavaszán megszállta Ausztriát. Hitler politikáját – ahogy a kommunista eszméket is – a Vatikán több alkalommal elítélte. A német politikai vezetés nem nézte jó szemmel a hívek részvételét a katolikus világtalálkozón. Hivatalosan a vízumkiadás akadozásáról beszéltek, valójában külön utazási engedélyhez kötötték – gyakorlatilag megtiltották –, hogy a német és osztrák hívek bekapcsolódhassanak az Eucharisztia közös ünnepébe.”¹¹

Minden korabeli hírforrás szólt a kongresszus remek szervezéséről. A speciális történelmi helyzetben, a gazdasági nehézségek ellenére sikerült kb. 100.000 embert elszállásolni. A hivatalos szállókon kívül mintegy 37.000 magánlakásban ajánlottak fel helyet a zarándokoknak. Hihetetlen volt ez az összefogás!

A szervezésben sokat segítettek a cserkészek is, akik a pályaudvarokon felállított Vendéggondozó Kirendeltségeken igazították útba a vendégeket, a zarándokokat. Mintegy 70 különvonattal érkeztek más országok hívó emberei. A Ganz Villamosági Gyár 15 ezer villamosjegyet, 3000 énekfüzetet és 3000 kongresszusi jelvényt vásárolt, ezzel is támogatva a kongresszust.

A vasárnapi záró szentmisére mintegy öt órán át vonult, hömpölygött a tömeg végig az Andrássy úton a Hősök terére.¹²

Dr. Koudela Géza az 1938-as budapesti Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus himnuszának zeneszerzője. (A szöveget a jezsuita *Bangha Béla* írta.) A Farkasréti temetőben található siremlékén a himnusz első sorának kottás szövege látható: „Győzelemről énekeljen napkelet és napnyugat”.

Korabeli belépő az Eucharisztikus kongresszusra.

A kép forrása: <https://barankovics.hu/80-eve-volt-a-xxxiv-eucharisztikus-vilagkongresszus-budapesten/>

ott, erre emlékszem. Sokan voltunk, csoportokban álltak az iskolák, Koudela Géza maga mutatta a ritmust. Ott megtanultuk nagyjából a himnuszát és utána az iskolában többször gyakoroltuk.”¹³

„Az egész kongresszusról az maradt meg leginkább, hogy fantasztikusan látványos volt. Nagyon meghatott a részvétel. Az is, hogy nemcsak a katolikus iskolák, hanem az állami iskolák is részt vettek. Gyerekként nem értettük talán a lényegét, de volt bennünk büszkeség az egyházunk miatt. Érzékeltük az egyház nagyságát.”¹⁴

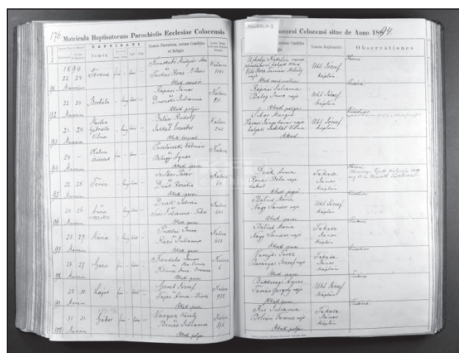
Koudela Kalocsán született. Ha a híres Duna-menti város, Kalocsa zeneéletére gondolunk, elsődlegesen *Liszt Ferenc* jut eszünkbe, aki mintegy hét alkalommal koncertezett itt *Haynald Lajos* bíboros, Kalocsa-bácsi érsek meghívására, az érseki kastélyban. A kastély dísztermében lévő zongora azóta is őrzi a feljegyzését: „Láttam és jóváhagyom, hogy elhallgattál. Fr. Liszt”. Liszt és Haynald¹⁵ között komoly barátság volt.¹⁶ A zenekedvelő érsek „tagja volt a római Szent Cecilia Akadémiának, idehaza hosszú évekig elnöke a Filharmóniai Társaságnak”¹⁷

A városban 1760 óta működött énekkar, egyidőben több is. A székesegyház orgonája világhírű, a legkitűnőbb orgonaművészek játszanak rajta. Sokat tett a város zenei életéért a Liszt-, Erkel-, és Bruckner-tanítvány *Sztára József* karnagy is. Itt született *Lauriszin Miklós* zeneszerző, *Szendrei Imre* zongoraművész és *Remenyi Sándor* operaénekes.

Szintén itt született tehát az a méltatlanul elhallgatott zeneszerző-pap, akinek az 1938-as budapesti Eucharisztikus kongresszus himnuszát köszönhetjük. Érdemes belegondolni a 2020-ra tervezett, a járvány

Egy idős szerzetes nővér, *Scheuring M. Krisztina* nővér (Isteni Szeretet Leányai) így emlékszik vissza a dal megtanulására:

„A kongresszus himnuszát is elő-re megtanultuk, nem is akárhogyan! Az iskolásokat összegyűjtötték a VIII. kerületben. A Tavaszmező utcában emlékezetem szerint egy nagy üres telek volt, ott gyűltünk össze a szabadban és ott tanították nekünk a kongresszusi éneket, maga Koudela Géza is jelen volt. Először a szöveget ismételtgettük, majd megtanultuk a dallamot is. Nemcsak a katolikus iskolák növendékei, hanem az állami iskolákból is hozták a hitoktatók a diákokat: töménytelen gyerek volt

Koudela Géza neve a kalocsai anyakönyvben
(Kalocsai Főegyházmezei Levéltár)

miatt eltolódó újabb budapesti kongresszus himnusza körül folyó mizériába, és máris méltán lehetünk büszkék erre a rövid időt megélt, rendkívül tehetséges fiatal egyházzeneészre, akinek alkotása azóta is a katolikus szentmisék népének repertoárdarabja.

Dr. Koudela Géza 1894. március 25-én, húsvét vasárnap hajnalán született. Szüleinek hetedik gyermeke volt, akiknek életében a vallásosságnak és a zenének is igen nagy szerepe volt. Édesapja papi szabó volt és 45 éven át játszott a székesegyház zenekarában trombitán és vonóshangszereken. (Apró adalék: a szintén kalocsai származású Prokop Péter¹⁸ festőművész, pap édesapja szintén szabó volt, aki Koudela édesapjától tanulta a szakmát.)

Az ifjú Koudela 1905–1912 között Kalocsán járt a Jezsuita Gimnáziumba, tiszta jeles bizonyítvánnyal. A már említett Sztára József, aki Liszt tanítványa volt, segítette a családját és a fiatal gimnazista egyik mentora volt.¹⁹ Tehetsége hamar megmutatkozott: már kisgyermek korában megismerkedett az orgonával, gyakran ő mutatta be a helyes játékmódot a nálánál idősebb tanulóknak is.

A teológiát a Központi Szemináriumban végezte (1914–15). Felszentelése 1917. október 19-én történt meg Kalocsán.

Később, primicáján, szintén Kalocsán Liszt férfikarra írt miséje²⁰ szolgáltatta az ordináriumot, amelynek partitúráját még gimnazista korában ő találta meg a kollégiumban. A felajánlásra saját *Suscipéje* szöveget.

A vajdasági (ma Szerbia) Moholon kezdte meg papi működését. Ám 1919-es kalocsai látogatásakor a kalocsai érsek, *Várady Lipót Árpád*²¹ kinevezte a főszékesegyház karnagyává. Amikor Moholra visszatért elbúcsúzni a hívektől, a szerb megszállás, a határok lezárása miatt ott ragadt. „*Főként Szabadkán tanított hittant, majd amikor elcsendesedett a közműn forrongása, visszakerült Kalocsára. Ahonnan rövid pedagógiai működés után, Csernoch hercegprímás²² – korábbi kalocsai érsek – hívó szava az esztergomi egyházmegyébe szólította.*”²³ A „pedagógiai működés” zene- és énektanárságot jelentett a kalocsai Férfitanító-Képezdőben.

Ez a szolgálat azonban nem tartott sokáig, Budapestre került. A Rákóczi-kollégium hittanára lett 1920–1925-ig. 1925-től a pesti Szent Imre-kollégium prefektusa.

1927-ben kinevezték az Egyetemi templom egyházzenei igazgatójának. Itt rendszeresen orgonált *Prohászka Ottokár* székesfehérvári püspök konferencia-beszédeihez. Koudela Prohászka-kára mindig mint példaképre tekintett.

Közben a Katolikus Népegyházi Bizottság elnöke volt, 1929–30-ban a Muzsika c. folyóirat társszerkesztője.

Hamarosan kétéves ösztöndíjat kapott Rómába a Collegium Hungaricumba. „*Itt zene-történeti kutatásokat végez Liszt Ferenc római tartózkodásáról, a XV. és XVI. század magyar-olasz zenei kapcsolatairól, a régi magyar zsinatok egyházzenei intézkedéseiről s a római rítusnak Magyarországra való behozataláról. A Conservatorio di S. Cecilia elvégzi Respighi²⁴ művész-továbbképző kurzusát, hospitál a Pontificia Scuola Superiore di Musica Sacra-n, szerepel az olasz Szent Imre jubileumi ünnepségeken s előkészítő munkálatokat végez egy egyházzenei törvénykönyv megírásához.*”²⁵

Budapesten ezalatt megvalósult Liszt terve, a Zeneművészeti Főiskolán megszerveződött az egyházzenei fakultás, ahol a hazatérése után 1928 és 1939 között főiskolai tanárként működött, gregorián koralist és karvezetést tanított. A tanszak tízéves évfordulóján (1936), a jubileumi ünnepségen ő mondott egy „*lendületes ünnepi beszéd*”-et.²⁶

Az Országos Liszt Ferenc Társaságnak 1933-tól ügyvezető igazgatója, 1934-től alelnöke. Gyakran felkérték a Magyar Rádió helyszíni zenei közvetítéseinek vezetésére. Szuggesztív módon, láttató erővel közvetítette a különféle egyházi esemé-

nyeket. Utolsó rádiós fellépésén a Kispapok kórusát vezényelte a Papneveldeben. A Magyar Dalosegyesületek Országos Szövetségének tiszteletbeli országos karnagyává választották.

Koudelától a politikai szereplés sem állt távol. A rövid életű (1922–26) Nemzeti Egység pártjának volt jelöltje. „*Koudela Géza dr. pápai kamarás a Nemzeti Egység Pártjának keszthelyi hivatalos jelöltje... Koudela Gézát a választópolgárság lelkesedéssel jelölte képviselőjelöltnek... Értesülésünk szerint Koudela Géza dr. képviselőjelöltet vasárnap estére várja a N. E. P. helyi szervezete. A jelölt keddig marad a választó kerületben, ahol a vidéket fogja bejárni, csütörtökön ismét visszatér hozzánk, szombatig folytatja körútját majd vasárnap Keszthelyi Választói előtt fog bemutatkozni*”²⁷ – írja a keszthelyi napilap.

Koudelának nagy szerepe volt kora jelentős zenei kiadója, a Magyar Kórus életében is. Ebben az időben jelent meg a reformált énekeskönyv, a Szent vagy, Uram!, mértékadó szakemberek munkájaként. Természetesen Koudela is részt vett a szerkesztésében és az utána kialakult nagy vitában, zenei ösztűzben is gyakran és sikerrel védte meg a művet. Ennek tárgyalása külön dolgozat témája lehet.

A fiatal Koudela már gimnazista korában komponált. Második gimnazista korában írt egy énekkari művet Jókai Király-himnuszára. Ez nyomtatásban is megjelent a »Zászlónk« című ifjúsági folyóiratban. Ezt egy gyakran énekelt *Veni Sancte* követte, majd egy nyolcszólamú vegyes kar: *Ave Maria*. Hamarosan zenekarra is írt, mégpedig egy *Szent Tamás himnuszt*. Teológus korában komponálta az egyik legismertebb alkotását, az *Ecce Sacerdos* c. kórusművet. 1919-ben írta a magyar szövegű *Palicsi Misét* vegyes karra orgonával. IV. Károly király halálakor komponálta a megrázó erejű *Requiemjét*. 1922-ben született zenekaros *Ünnepi Nagymiséje*, a Nagyboldogasszony tiszteletére, majd a férfikari *Missa Solemnis*. Később zsolttárokot komponált. A Szent Imre évben dolgozta át a *Szent Imre népénekeket*.

Rengeteg jegyzet, félkész alkotás maradt utána.

Koudela nemcsak zeneszerzőként, de zeneteoretikusként is nagyot alkotott. Főként Liszt-kutatásai jelentősek. Ezek a tanulmányok a kor jelentős zenei periodikumaiiban jelentek meg. Részt vett *A magyar muzsika könyve* (Bp., 1936, szerk. Dr. Molnár Imre) létrehozásában is, ő írta A magyar római katolikus egyház zenéje c. fejezetet.

A *Magyar Cantuale* egyházi karénekeskönyv *Bárdos Lajos, Kertész Gyula* és Koudela Géza szerkesztésében jelent meg 1935-ben. Alcíme: „*1, 2, 3 és 4 szólamú egyenmű karra (férfi-, női, vagy gyermekkarra) Magyar egyházi népénekekkel, régi és újabb szerzők motettáival, gregorián korálisokkal, kánonokkal és imádságokkal.*”²⁸ Ebben a műben Koudelának saját műve nem szerepel.

Ehhez egy rövid személyes adalék: ezt az imakönyvként is használható énekeskönyvet én édesanyámtól kaptam, aki Kalocsán végezte a Tanítóképzőt. Kodály 1925-ben bensőséges hangú írásban ajánlotta a közönség figyelmébe akkor végzett tizenhárom zeneszerzés tanítványát, köztük Bárdost és Kerényit. Bárdos ugyanezt tette tizenhét évvel később: tíz frissen végzett ifjú egyházkarnagyát méltatja, köztük említi azt az énektanárt, akiről fentebb szóltam, a Miasszonyunkról nevezett Kalocsai Szegény Iskolanövérék Tanítóképzőjében: *Zékány M. Evarista* nővért. Ezt írja róla Bárdos: „*Evarista nővér a 10. új egyházkarnagy. De csak betűrendben van a végén! Lelkesedésben, érdeklődésben, szorgalomban, bizony, hogy a férfinépnek is példát adott... A Szentlélek adja meg, hogy ő is, kilenc társa is jól tölthesse be a lezsebb hivatást!*”²⁹

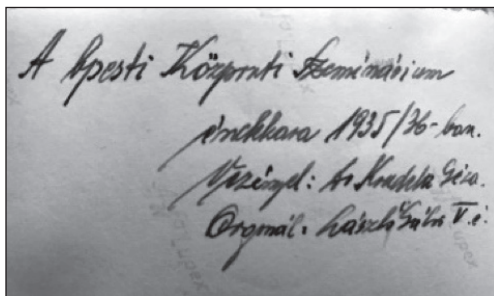
A kötet előszavában *Shvoy Lajos* székesfehérvári püspök, az Országos Magyar Cecília Egyesület elnöke ezt írja: „*Ezt a Magyar Cantuale-t, mely e szent munka segédkönyvének van szánva, a Szentatya iránti fiúi engedelmességgel, szent liturgiánk lelkes szeretetével és azzal a hő óhajjal adja a magyar egyházi zene fáradhatatlan apostoli lelkű robotosa, a Magyar Kórus derék kántoraink, karvezetőink, szemináriumaink, kántor- és tanítóképzőink, zárdáink, középiskoláink, kongregációink, mindennemű vallási egyesületeink, hitbuzgalmi társulataink és buzgó énekesink kezébe, vajha ez a Cantuale Isten kegyelméből hozzájárulna minél több helyen édes hazánkban a két nagy pápa egyházzenei énekreformjának mielőbbi megvalósításához.*”³⁰

Koudelát zeneszerzőként sokan sokféleképpen jellemzik, egy közülük: „*Ma még nehéz lenne Koudela Géának, mint zeneszerzőnek helyét kijelölni az esztétika mérlegelésében. Művei elvitathatatlanul élő alkotások, ma is egyre több és több hívet nyernek meg. Fenséges pátosz csendül fel bennük. De ez a pátosz sohasem mesterkéltné, hanem a legőszintébb megnyilvánulásai egy papi lélek látomásszerű elragadtatásainak. Koudela Géza tagadhatatlanul romantikus lélek volt.*”³¹

Mindenképpen szigorú, a renchez ragaszkodó és Istenben mindenekfelett hívő katolikus volt – zenéjében is. Így ír erről: „*A helyes és szép szentének kettős imádság. Zengő, panaszkodó, hálálkodó, síró, magasztaló életjel-adásunk az Ég felé. Meghallgatja-e a jó Isten? Attól függ, Istenhez van-e hangolva az énekünk... Ha énekünk nem helyes, nem egyházas, nem formás, Isten meg sem hallgatja, sőt büntet érte! Énekeljünk Anyaszentegyházunk rendeletei, szándékai, tanításai, szíve-lelke szerint s akkor Isten meghallgat és megáld minket.*”³²

Az 1934-ben kiadott, Bárdos Lajos és Kerényi Imre által szerkesztett *Harmonia Sacra* c. egyházi kóruskötet négy művet tartalmaz Koudelától: *Rákóczi imája* (Győzhetetlen én köszálam) 128., *Boldogasszony anyánk* 146., *Szent László királyról* (Sziklahitű László) 196., *Árpádházi Szent Erzsébetről* (Szent Erzsébet asszony) 197. Látható, hogy főként történelmi témájú, veretes és szép dallamok feldolgozásával foglalkozott ezidőben. Jól érzékelhető ezen művek különbözősége a Szent vagy, Uram! orgonás kötetben megjelent feldolgozásaiktól. Koudela harmonizációi inkább modális hangulatúak, modernebb, itt-ott disszonánsabb harmóniak, újító kísérletek jellemzik.

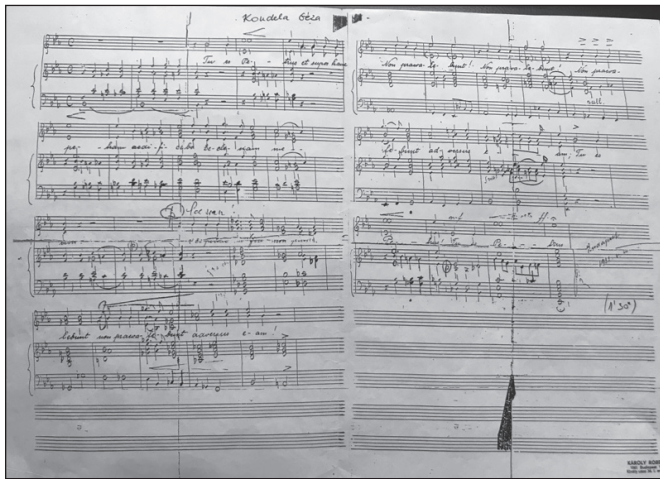
Koudela mint a Papnevelde kórusának vezetője sok művét férfikarra írta. Ezeket a műveket gyakran szombat este elkotta, ilyenkor nem lehetett zavarni, hogy másnapra a szentmise idejére elkészülhessenek és meg is taníthassa őket a kórusnak.³³

Koudela Géza a budapesti Központi Szeminárium énekkarával, 1935-ben.

Koudela az első sorban balról az ötödik.

A kép Leányfalusi Vilmos tulajdona.

A Tu es Petrus c. műve férfikari változatának eredetije, Koudela kézírása (1932).
(Leányfalusi Vilmos tulajdona.)

Koudela romantikus hevületére jellemző, hogy kórusműve egy kilenc szólamú akkorddal zárul. A művet *Takács Nándor*³⁴ 1961-ben átírta vegyeskarra.³⁵

Koudela beszédei is híresek voltak: „*Ragyogó tehetségű szónok, páratlan művésze a szónak. Rögtönzött beszédei nemcsak az egész országban voltak híresek, de a határokon túl is. Tudósa az egyházi zenének, annak legalaposabb ismerője és művelője.*”³⁶

Prózai művei közül a legjelentősebbek:

Dicsértessék! Ima- és énekeskönyv. A Harmat–Sík: Szent vagy Uram! ének-tár énekeivel.³⁷ Ennek a kis imakönyvnek az imarészét szerkesztette és írta Koudela. E kötet nyomán a Magyar Kórus 1945-ben kiadott egy szinte a tenyérben elférő kis imakönyvet *Üdvözlégy, Mária! Gyöngybetűs ima- és énekeskönyv* címmel. Az imarész Koudela előbbi összeállításából való.

Koudela nyomtatásban megjelent műveinek borítója.

A kép forrása:
<https://bookline.hu/szerzo/dr--sik-sandor/51308?page=1>

Koudela egyik legjelentősebb írása az 1936-ban megjelent könyve, melynek címe: *Liszt Ferenc*³⁸. A kötet Liszt halálának 50. évfordulójára készült, a Liszt Társaság felkérésére. Az előszót *Dr. Ugron Gábor*, az Emlékév Országos Bizottságának elnöke írta. A kis kötet nyelvezete, stílusa a kornak megfelelő, de talán túlzónak, itt-ott kenetteljesnek is érezhetjük Koudela jelzőit, megfogalmazását: „*A Liszt-nemzetiség törzsfája messzire s mélyen gyökerezik a magyar anyaföldre.*”³⁹ „*Liszt embersége nagy, igen nagy; csodálatos, és még ott is tanulságos, ahol árny-sötétség-folt-bűn-hiba éktelenkedik rajta, benne.*”⁴⁰

A kötet három fő részből áll. Az első taglalja Liszt életének eseményeit, a második Lisztről, a muzsikusról, a harmadik magáról az emberről szól. Mélyen kiemeli Liszt magyarságát, elosztatva a kételyeket ezügyben. Képekkel illusztrált, függékben bőséges szakirodalmat ajánló, komoly mű.

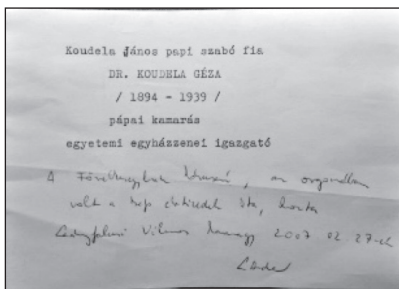
Igazságot szolgáltat a könyv Liszt és tanára, *Carl Czerny*⁴¹ kapcsolatáról is: „...*mintha Czerny nem tartotta volna Lisztet rendkívül tehetségesnek, viszont Liszt rettentően únta volna Czerny »túlhaladott«, »avult« módszerét. A tanítóról és tanítványról alakult, vagy inkább: tán irigyektől tudatosan alakított véleményt maguk a főszereplők cáfolják meg. Czerny kiadatlan, kéziratban fentmaradt önéletrajzában azt jegyzi föl a kis Lisztről, hogy benne »a természet teremtett csodás zongorajátékosk« s hogy neki még nem volt soha oly buzgó, szorgalmas, nagytehetségű (genievoll) tanítványa, mint Liszt. Liszt pedig... ilyen cáfolatokat írt: »nem igaz; Czerny nagyon szeretett engem és mindig kiemelt« stb.*”⁴²

A továbbiakban Liszt életét rendkívüli precizitással tárja elénk, különös tekintettel az egyházi vonatkozásokra. A kötet utolsó gondolata Bartók akadémiai székfoglalójának zárása: „*Liszt Ferenc magyarnak mondta magát: mindenkinek, magyarnak, nem-magyarnak egyaránt, kötelessége ezt a kijelentést tudomásul venni és abba belenyugodni.*”⁴³ A záró mondat pedig egy Liszt-idézet: „*Aki megért engem, az meg is szeret.*”⁴⁴

Koudeláról tudomásom szerint egyetlen festmény maradt fenn, amelyet ezúton is köszönök a Kalocsai Főegyházmezei Levéltárnak és vezetőjének, dr. Lakatos Andornak, aki ezt írta: „*Koudela Gézáról fénykép tudomásom szerint nincs itt Kalocsán,*

Koudela Géza

a Főszékesegyházi Kőnyvtár fotótárának leírásában-segédletében sem szerepel a neve. Egyetlen, nem túl jó minőségű portréjáról tudok, amely évtizedeken át hányódott a székesegyházban, az orgona szekrényében. Ezt Leányfalusi Vilmos karnagy úr hozta át egy alkalommal a palotába, 2007-ben.”⁴⁵ (Ez a kép első közlése.)

Az 1938-as Eucharisztikus kongresszus himnuszának szövegét *Bangha Béla* jezsuita írta (Győzelemről énekeljen napkelet és napnyugat).

Bangha Béla (1880–1940) jezsuita szerzetes, hithirdető, teológus, szerkesztő, író, Magyarország „sajtóapostola”. *Banghát* nem véletlenül nevezik így, hisz sokoldalú munkásságában nagy részt foglal el a magyar katolikus sajtó megszervezése, az írások terjesztése. Ezenkívül Budapest rekatolizációja és a Mária kongregáció nemzetközi irányítása is a nevéhez fűződik. Egyházi berkekben neves író, szónok, külföldön is ismert aktivista. A Katolikus lexikon főszerkesztője, az *Actio Catholica* alelnöke. Fontos szerepe volt az 1938-as budapesti Eucharisztikus világkongresszus megszervezésében is. Kalocsán végezte el a Jezsuita Gimnáziumot, majd más városokban, illetve külföldön tanult. Szellemi hagyatékának elemzése ma is folyik, helye, szerepe a kor kultúrpolitikájában még nem nyert egyértelmű értékelést.⁴⁶ A végső szó kimondása semmiképpen nem lehet tárgyá írásomnak.

Bangha Béla.

A kép forrása: https://hu.wikipedia.org/wiki/Bangha_B%C3%A9la

Az Eucharisztikus himnuszként ismert dallam a Szent vagy, Uram! énekeskönyv 280/b számú dala. Viszonylag ritkán veszik elő a kántorok, elsősorban a húsvéti ünnepekben, Úrnapján és eucharisztikus körmeneteken.

♩ = 72

Győ - ze - lem -ről é - ne - kel - jen nap - ke - let és nap - nyu - gat,
 mil - li - ó szív ősz - sze - cseng - jen, ma - gasz - tal - ja az U - rat,
 Krisz - tus új - ra föld - re szál - lott, ván - dor - lá - sunk tár - sa lett,
 mert sze - ret - te a vi - lá - got, ke - nyér - szín - be rej - te - zett.
 Krisz - tus ke - nyér s bor szí - né - ben úr s ki - rály a föld fe - lett,
 for - rassz egy - gyé bé - kes - ség - ben min - den né - pet s nem - ze - tet.

Zúgjon hát a hálaének, szálljon völgyön, tengeren,
 A szeretet Istenének dicsőség és üdv legyen.
 Az egész föld legyen oltár, virág rajta a szívünk,
 Minden dalunk zengő zsolttár, tömjénillat a hitünk.
 Krisztus kenyér s bor színében...

Egykor értünk testet öltött, kisgyermekként jött közénk,
 A keresztfán vére ömlött váltságunknak béreként.
 Most az oltár Golgotáján újra itt a drága vér,
 Áldozat az Isten-Bárány, Krisztus teste a kenyér.
 Krisztus kenyér s bor színében...

István király árva népe, te is hajtsd meg homlokod,
 Borulj térdre, szórd elébe minden gondod, bánatod!
 A kereszt volt ezer éven reménységed oszlopa,
 Most is Krisztus jele legyen jobb jövődnél záloga.
 Krisztus kenyér s bor színében...

A dal a nagy valószínűséggel a Harmath Artúr által írott orgonakísérettel ismert. „*Élő zene*” – mondja róla Leányfalusi Vilmos orgonaművész, valóban, könnyen és jól énekelhető, prozódiaja kitűnő, könnyen megtanulható.

Hat 15 szótagú sorból áll. Dallami sorszerkezete: AA³BB_vCA. Minden sorának hasonló, jellegzetes dallamvonala van. Induló jellegű, tempo giusto előadásmódban. Jól énekelhető, lelkesítő dūr dallam. Hangterjedelme nagy nōna. Lényegében izoritmikus – némi prozódiailag elvárható változástól eltekintve. A dallam remekül illeszkedik a

szöveghez. A kor jellegzetes német indulóinak mintájára készült, a magyar népdaltól nagyon különbözik. Ez persze nem baj, viszont a kor zenei szokásától eltér. (Érdeemes belegondolni, mi mindent alkotott ebben az időszakban Bartók és Kodály.) Hangnemi kitérések találhatók benne. Soronként nézve ezt: F – F a-moll – F – F C – F – F. Azaz a 2. sorban rövid domináns moll kitérés, a 4. sorban pedig domináns dúr kikacsintás található. Alapvetően azonban a dúr jelleg érvényesül. A dallam minden sora, az 5. sor kivételével lefelé hajló 3 vagy 4 hangból álló ívvel indul. Szövegének rímképlete aa bb cc. „*A szöveg dogmatikailag és irodalmilag is megállja a helyét.*”⁴⁷

Koudela Géza, a lánglelkű pap, kevéssé ismert zeneszerző legmélyebb nyomot hagyó alkotása ez a himnusz. Nem árt azonban elgondolkodni Koudela egyéb művein, de prózáján, imáin, szöveges üzenetein is. Szavai bátor kiállásról, mély hitről tanúskodnak.

„*Az imakönyv – régi hasonlattal – lajtorja Istenhez, melyen az Égbe emelődünk. / Az énekkönyv – modern hasonlattal – repülőgép, melyen a lélek erős, biztos, boldog nekiiramással Istenhez szárnyal!*”⁴⁸ – írja imakönyve bevezetőjében. Ha minden jól alakul, az idén ismét Budapesten ünnepeljük az eucharisziát. Éppen ideillik, mert nagyon aktuális Koudelának a Magyar Rádióban elmondott egykori karácsonyi beszéde. Veszélyekkel, gondokkal teli korunkban, egy világiárvány idején talán még aktuálisabbak ezek a gondolatok:

„*Azt üzenem, ami a magyar pap és a magyar muzikus szíve dobogása: Hinni és dolgozni! Hinni a fényben a sötétség, a melegségben a dermedtség, a szeretetben a gyűlölet, a fölkelésben az elesettség, az életre támadásban az összeomlottság dacára! Földre tiportan is hinni szárnyainkban, megraboltan is hinni gazdagságunkban, koldussoron is hinni királyi lelkünkben és keresztre verten is hinni istenfűségünkben! S aztán erre a hitre rátenni mindennapos áldozatként izmunkat, vérünket, verejtékünket, lelkünket, életünket! Hinni és dolgozni keményen, kitaróan, dacosan, a vértanúk fanatizmusával és nagy lélek áldozatával!*”⁴⁹

Hátha most is, minket is bátorítanak ezek a szavak.

JEGYZETEK

- 1 Koudela Géza: Előszó. = Dicsértessék. Ima- és énekeskönyv. Magyar Kórus. Budapest. 1935. 5. o.
- 2 Gianone András: Eucharisztikus világtalálkozások. = Budai FehérFekete XXVI/3. 2019. december. 26–33. o. https://www.katped.hu/sites/default/files/gianone_eucharisztikus_vilagkongresszusok_2019-feher-fekete.pdf (valamennyi netes hivatkozás utolsó letöltése: 2021. márc. 8.)
- 3 Pacelli a kongresszuson XI. Piusz pápát képviselte. 1939-től ő XII. Piusz pápa.
- 4 Gianone András: Eucharisztikus világtalálkozások. Budai Fehér Fekete XXVI/3. 2019. december, 26–33. o.
- 5 80 éve volt a XXXIV. Eucharisztikus Világtalálkozás Budapesten. Vallás és társadalom. <https://barankovics.hu/80-eve-volt-a-xxxiv-eucharisztikus-vilagkongresszus-budapesten/>
- 6 Pálos Frigyes: Emlékeim az 1938-as budapesti Eucharisztikus Világtalálkozásról.
- 7 Hangfelvételtől lejegyezte: Sliz Judit. http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/PF_euch_32.html
- 8 <https://www.iec2020.hu/hu/hirek-sajto/egy-felejtetetlen-emlek-1938-bol>
- 9 Húsvét utáni 40. nap, ekkor ünnepli a kereszténység Jézus Krisztus mennybemenetelét. <https://www.iec2020.hu/hu/hirek-sajto/egy-felejtetetlen-emlek-1938-bol>
- 10 <https://www.iec2020.hu/hu/hirek-sajto/budapestre-figyelt-vilag>
- 11 Ua.
- 12 Részletes beszámoló korabeli írás: https://eger.egyhaziugye.hu/uploads/content/uploads/Diadalmenet_w.pdf
- 13 Bence Regina: A záró körmenet monstanciája. 2020. https://nek.szerzetesek.hu/2020/04/23/a-zaro-kormenet-monstanciaja/?fbclid=IwAR1mPF0e0yFPBWPWA9fH0uLEs12UaIILHw_kRvochbvjBQUxYFLUWylwCcs

- 14 Ua.
 15 1816–1891.
 16 Lakatos Andor: Liszt Ferenc és Haynald Lajos – Egy 19. századi barátság emlékei Kalocsán = Magyar Egyháztörténeti vázlatok 2011/1–2. 91. o. https://archivum.asztrik.hu/sites/default/files/letoltesek/MEV_2011_1-2_Liszt-Haynald.PDF
 17 Ua. 91. o.
 18 1919–2003, katolikus pap, festőművész, író.
 19 Bikfalvi Géza: Koudela Géza, Kalocsa hírneves egyházzeneésze. Kalocsai Néplap. 2018. 05. 24. <http://www.kalocsainepnap.hu/hu/publicisztika/koudela%20geza%20egyhaziuzenesez>
 20 Liszt Ferenc: Missa quattuor vocum ad aequales concinente organo (Szekszárdi mise) (1848, 1869).
 21 1865–1923, győri püspök, majd kalocsai érsek.
 22 Csernoch János (Ján Černoč/Jan Czernoch) (1852–1927) esztergomi érsek, bíboros–hercegprímás.
 23 Bikfalvi Géza: i. m.
 24 Ottorino Respighi (1879–1936) olasz zeneszerző, zenetudós, karmester.
 25 Geszler Ödön: Koudela Géza életrajza. = A zene. 1940. 11. szám. 170. o. https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/MTA_Zene_1939-1940/?query=SZO&pg=42&layout=s
 26 Az egyházzenei tanszak jubileuma a Zeneakadémián. = Magyar Kórus. 1936. dec. 10. 443. o.
 27 Keszthelyi Hírlap. 1935. márc. 10. https://mandadb.hu/common/fileservlet/document/999737/default/doc_url/KeszthelyiHirlap19350310.pdf
 28 A kötet 10. (utolsó) kiadása 1947-ben látott napvilágot.
 29 Bárdos Lajos: Tíz új karnagy. = Magyar Kórus. 1942. nyár. 875.
 30 Magyar Cantuale. Magyar Kórus. Budapest. 1935.
 31 Kemenes Frigyes: Koudela Géza, az egyház muzsikusa. = Magyar zene. 1940/11 172. o.
 32 MK 1943 53. 996. o.
 33 Leányfalusi Vilmos (1937–, katolikus pap, kánok, orgonaművész, a kalocsai főszékesegyház orgonistája és karnagya) szíves szóbeli közlése.
 34 (1927–2016) karmelita szerzetes, székesfehérvári püspök.
 35 A mű végére Bárdos odairta: Vivát! (Leányfalusi Vilmos szíves szóbeli közlése.)
 36 Geiszler Ödön: Koudela Géza életrajza. in: Magyar zene 1940/11. 168. o.
 37 Magyar Kórus 1943.
 38 Liszt Ferenc. Írta: Dr. Koudela Géza. Kiadja az Országos Liszt Ferenc Társaság, Budapest. 1936. 131 o.
 39 I. m.: 5. o.
 40 I. m.: 115. o.
 41 1791–1857, osztrák zenepedagógus, zeneszerző és zongorista.
 42 Liszt Ferenc. Írta: Dr. Koudela Géza. Kiadja az Országos Liszt Ferenc Társaság, Budapest. 1936. 11. o.
 43 I. m.: 127. o.
 44 I. m.: 131. o.
 45 Lakatos Andor levéltárvezető levele, 2018. március 20.
 46 Veszprémy László Bernát: A „sajtóapostol” – Bangha Béla játszmái a Horthy-kor hajnalán. = Mandiner, 2020. ápr. 30. https://mandiner.hu/cikk/20200430_bangha_bela; és Veszprémy László Bernát: Egy avított jezsuita antijudaista. Bangha Béla SJ a zsidókérdés útvesztőiben. = Történelmi Szemle. A MTA BTK Történettudományi Intézetének Értesítője. LIX. évfolyam, 2017. 3. szám. Fel. szerk.: Tringli István.
 47 Leányfalusi Vilmos szíves szóbeli megjegyzése.
 48 Dícsértesség. Ima- és énekeskönyv. Magyar Kórus. Budapest. 1935. Koudela Géza: Előszó. 6. o.
 49 Bikfalvi, i. m.